

Bernhard Schlink

Cititorul

Traducere din limba germană
de Ana Mureșanu

POLIROM
2018

Cuprins

Partea întâi.	5
Partea a doua.	89
Partea a treia	169

1

După ce Hanna părăsise orașul, a trecut o vreme până am încetat s-o caut peste tot cu privirea, până când m-am obișnuit cu faptul că după-amiezile și-au pierdut conturul, până când, uitându-mă la cărți și deschizându-le, nu m-am mai întrebat dacă erau potrivite pentru a fi citite cuiva cu voce tare. A trecut o vreme până trupul meu nu l-a mai dorit pe al ei; mă surprindeam uneori cum brațele și picioarele mele o căutau în somn și de multe ori fratele meu ne făcea cunoscut la masă, în momentul cel mai potrivit, că strigasem în somn „Hanna“. Îmi amintesc și de orele de clasă când nu visam decât la ea, nu mă gândeam decât la ea. Sentimentul vinei care mă chinase în primele săptămâni dispăru treptat. Evitam casa ei, apucam pe alt drum și peste o jumătate de an familia mea se mută în alt cartier al orașului. Nu că aș fi uitat-o pe Hanna. Dar la un moment dat amintirea ei încetă să mă mai însoțească. Rămase în urmă, cum rămâne un oraș când trenul pleacă mai departe. E aici, undeva în urma ta, te-ai putea întoarce să te convingi că există. Dar de ce ai face-o?

Păstrez în memorie, ca ani fericiți, ultimii ani de școală și primii de universitate. Totodată, pot spune puține lucruri despre ei. Au fost ani fără efort; bacalaureatul și studiul, ales întâmplător, al științelor juridice nu mi-au creat dificultăți, prietenii, amoruri și despărțiri nu mi-au căzut greu, nimic nu mi s-a părut greu. Totul îmi era ușor, totul cântărea ușor. Poate de aceea bagajul de amintiri e atât de mic. Sau îl cred eu mic? Mă mai întreb dacă amintirea acelor ani fericiți e cu adevărat reală. Dacă privesc înapoi cu mai multă atenție, îmi vin în minte destule situații de care mă rușinez sau care mă îndurerează și știu că îmi luasem rămas-bun de la amintirea Hannei, dar n-o învinsesem. După Hanna, să nu mă mai umilesc și să nu umilesc, să nu mă mai învinovățesc și să nu mă mai simt vinovat, să nu mai iubesc pe nimeni atât de mult încât pierderea să mă doară, toate astea nu le-am gândit atunci cu claritate, dar, cu certitudine, le-am simțit.

Mi-am însușit și adoptat o comportare arogantă și superioară, m-am dat drept cineva pe care nimic nu-l atinge, nu-l impresionează, nu-l încurcă. Nu m-am lăsat influențat de nimic și-mi amintesc de un profesor care, ghicindu-mă, m-a luat la întrebări și pe care l-am pus la punct cu aroganță. Îmi amintesc și de Sophie. Curând după ce Hanna părăsise orașul, Sophie s-a îmbolnăvit de tuberculoză. A petrecut trei

ani într-un sanatoriu și s-a întors exact când eu devenisem student. Se simțea singură și căuta legătura cu vechii prieteni; nu mi-a fost greu să pătrund în inima ei. După ce ne-am culcat împreună, și-a dat repede seama că n-aveam de fapt chef de ea și mi-a spus printre lacrimi: „Ce s-a întâmplat cu tine, ce s-a întâmplat cu tine?”. Îmi amintesc și de bunicul meu care, la una din ultimele mele vizite înainte de a muri, a vrut să mă binecuvânteze și căruia i-am explicat că nu cred și că nu pun nici un preț pe asta. Mi-e greu să-mi închipui că m-am putut simți bine atunci, după o asemenea purtare. Îmi mai amintesc că în prezența unor mărunte gesturi de devotament sau afecțiune, indiferent dacă îmi erau adresate mie sau altora, mi se punea un nod în gât. Ajungea uneori o scenă dintr-un film. Această alăturare de insensibilitate și sentimentalism îmi era chiar mie suspectă.

2

Am revăzut-o pe Hanna în sala de judecată.

Nu era nici primul din seria proceselor în legătură cu lagărele de concentrare și nici unul din cele răsunătoare. Profesorul, unul din pușinii care s-au ocupat de procedurile judiciare privind trecutul nazist, făcuse din proces obiectul unui seminar, cu intenția de a-l urmări și evalua împreună cu studenții pe toată durata lui. Nu mai țin minte ce voia să verifice, să confirme sau să conteste. Îmi amintesc că în timpul seminarului se discutase despre interzicerea pedepsei retroactive. Era oare suficient că paragraful după care erau condamnați gardienii și zbirii lagărelor de concentrare existase în Codul penal încă pe vremea când comiteau acele fapte? Sau ceea ce conta era cum fusese acesta interpretat și aplicat la acea vreme, când, în realitate, paragraful respectiv nu fusese raportat niciodată la asemenea fapte? Ce este dreptatea? Ce stă scris într-un cod sau ce e impus și respectat într-adevăr de societate? Ori să fie dreptatea ceea ce, indiferent dacă există ori nu în vreun

cod, ar trebui impus și respectat, dacă totul ar decurge după legea firii și a bunului-simț? Profesorul, un domn bătrân întors din emigrație, dar rămas în științele juridice germane un outsider, luă parte la aceste discuții cu toată erudiția sa, și în același timp cu distanța proprie celui ce nu se mai bazează pe erudiție în rezolvarea unei probleme.

— Priviți-i pe acuzați – nu veți găsi nici unul să creadă, într-adevăr, că funcția i-ar fi dat, la vremea aceea, dreptul să ucidă.

Seminarul începu iarna, procesul în primăvară. Acesta dură timp de mai multe săptămâni. Ședințele aveau loc de luni până joi și pentru fiecare din cele patru zile profesorul numi o grupă de studenți care consemna procesul-verbal cuvânt cu cuvânt. Vinerea avea loc seminarul și erau discutate și elucidate aspectele ivite în cursul săptămânii.

Elucidare! Elucidarea trecutului! Noi, studenții de la seminarul respectiv, ne-am simțit în postura de avangardă a acestei prelucrări. Noi eram aceia care au deschis larg ferestrele, au lăsat aerul să pătrundă înăuntru, vântul care ridica, în sfârșit, colbul pe care societatea îl lăsase să se așeze peste monstruozițiile trecutului. Noi am avut grijă să se poată respira, să se poată vedea totul. Nici noi nu ne sprijineam pe erudiția juridică. Nu încăpea pentru noi nici o îndoială că era nevoie de judecată. Tot atât de neîndoielnic

era faptul că doar în aparență era vorba, în primul rând, de condamnarea cutărui ori cutărui gardian sau călău. În fapt, însă, generația care s-a folosit de gardieni și călăi, sau nu i-a împiedicat, sau nici măcar nu i-a relegat atunci când ar fi trebuit s-o facă, după 1945, era acum judecată, iar noi o condamnăm la rușine prin această procedură de prelucrare și elucidare.

Părinții noștri jucaseră roluri foarte diferite în cel de al Treilea Reich. Unii dintre tații noștri fuseseră pe front, dintre aceștia, doi sau trei în armată, un altul fusese ofițer SS, câțiva făcuseră carieră în justiție și administrație, dar unul dintre noi avea un unchi care fusese înalt funcționar în Ministerul de Interne al Reich-ului. Sunt convins că – în măsura în care i-am fi întrebat și în care ne-ar fi răspuns – ar fi avut de mărturisit lucruri foarte diferite. Tatăl meu n-a vrut să spună nimic despre sine. Dar știu că își pierduse catedra de conferențiar la Filosofie pentru că intenționase să țină o prelegere despre Spinoza și că se descurcase în anii războiului asigurând existența familiei ca lector al unei edituri de manuale și hărți de drumeție. Cum de mi-a trecut prin cap să-l condamn la rușine? Și totuși am făcut-o. Noi toți ne-am condamnat părinții la rușine, chiar dacă i-am condamnat doar pentru faptul că i-au răbd dat printre ei pe făptași, după 1945.